

notissimas p^o subij^o causalitatis actiua et passiu^o qua s^ont illi uolunt g^ora
summo sunt illorum predicamentorum duorum

1^a Concl^o

Nihilominus tandem d^o e^o inter rem qua d^o ca^o & relationem ca^o nullu^o e^o inter
ie sum accidens alicuius predicamenti praeterquam in ca^o efficiente, qua s^onta confir
matur i^o quia ut ma^o & forma ad totum compositum nale affe^o sunt sic partes in
tegrantes ad totum integrale: sed p^o integrantes non conferunt e^o toti composito
per accidens aliquod: nec ma^o & forma: Maior perspicua e^o, min^o v^o p^o q^o
si partes integrantes per aliquod accidens predicamenti actionis conferrent
e^o composito daretur in quouis continuo infinita^o entitatis reales pertinentes p^o se
ad predicamentum actionis; sed hoc no^o minus e^o absurdum quam admittere in
continuo dari infinitas relationes reales quod autores prima^o opinionis nollunt admi
tere: igit^o & ca^o Maior v^o patere. Nam quemadmodum in continuo duorum
palmorum duo palmi conferunt e^o toti continuo per accidentia quaedam, ita me
diatates v^o nis palmi conferunt e^o toti palmi per alia accidentia reali ab alijs de
fecta. & rursus dua dimidiatates dimidij palmi conferunt e^o dimidio palmi
per alia atq^o ita in infinitum.

2^o Si ma^o tribueret e^o forma^o vel composito nali per causalitatem aliquam
predicamenti actionis, ma^o haberet aliquod accidens, quo tanquam instrum^otu
uteretur ad conferendum e^o: sed hoc nullus admittit eorum etiam qui prima^o s^ont
opinionem: igit^o in ma^o, et pari roe in forma^o, et sine non dant^o summo causalita
tes hoc modo expositae. Maior suadetur. Maior suadet quia nulla substa^o operat^o
immediate, sed mediante aliquo accidente tanquam instrum^otu. Quod si di
cant hoc intelligendum e^o q^o res operat^o seu dat e^o alicui in g^ora ca^o effica
tis et per actionem proprie dictam, nam aut no^o sic dare e^o quemadmodum p^oter
Sane cum non ponunt^o in subij^o accidentia aliqua quibus producantur passionis: si
inquam hoc dicant oportet roem assignent cur hoc solum sit uerum in ca^o effi
ciente non v^o in materia quae iuxta e^o concurrat per quoddam accidens quod licet proprie
non dicatur actio ex communi usurpatione tamen proprie pertinet ad idem predica
mentum ut illi uolunt. Nec eadem ratio in emendatione passionum, nam cum passio
nes necesse sequantur nam subij^o non opus e^o ponere in subij^o accidens aliquod quod medi
ante subij^o profluant quod tamen in ma^o non cernit^o. Ita igit^o patet nam no^o co
ferre e^o causato per aliquam causalitatem qua sit accidens predicamenti actionis
sive proprie dicatur actio, sive non & ex sequenti neq^o formam et finem

Ad arg^o igit^o in oppositum d^o e^o ea quidem op^oime probare res cas^o conferre e^o
effectibus non tamen colligere cas^o id efficere per aliquas causalitates hoc e^o per acci
dentia

accidentia aliqua. ut tamen id planius fiat in forma ad singula respondeamus.
 Ad 1^{um} igitur concessa maiori neg. e. conseq. solum n. inferendum est: q. res qua de-
 nominatur ca. prius na. confert ee effectum quam denitur relationes ca. et effectus
 inter ipsam & effectum material. sumptum, ceterum ut ca. conferat ee effectui
 non quiritur accidens aliquod nisi in ca. effici ente: sufficit g. in ca. materiali &
 formali ipsa na. ma. & forma ut sit non solum subium sed etiam fundamentum re-
 lationis causa & fieri unum dependenter ab alio ad sensum in solutione ad 3^{um}
 exponendum ut sit ras fundandi Sumi relationem itaq. concedimus relatione
 causa posterioris quidpiam ee quam conferre ee effectui ceterum negamus ut co-
 dicatur conferre ee effectui necriam ee aliquam mediam causalitatem qua
 sit accidens quoddam desinibum are qua dr ca. & ex roe fundandi quam supra
 assignavimus.

Ad 2^{um} neg. e. antece. G. ad probationem concessa antecedente neg. e. conseq.
 s. subium respectu accidentium habere aliquam causalitatem, i. aliquid accidens
 predicamenti actionis, rebe tamen colligitur subium conferre ee accidentibus quo-
 tenus s. ea sust. entat qua e ras fundandi relationis ca. materialis.

Sed dices Deus suplet id ^{quod} prestabat antea subium, sed suplet per quoddam accidens
 predicamenti accid. actionis: igit. subium aliquid prestabat per accidens aliquid reale.
 eiusdem predicamenti.

Ad hanc obiectionem neg. e. conseq. ras e quia Deus suplet tanqua ca. efficiens
 id quod prestabat subium in parte ca. materialis. perspicuum e aut cam efficientem no
 operari nisi per aliquam actionem.

Ad 3^{um} dm. e. ut ma. dicatur causa forma non sufficere relationem uniti, aut hoc
 quod e suscipere formam, sed praeter hoc requiri aliquid aliud tanquam roem fundandi
 causa relationem quod no e aliud quam mam. conservare & sustentare formam, hoc
 aut non fit per aliquid accidens, nihil n. aliud e mam. conservare. Et sustentare for-
 mam quam formam dependere a materia. quo ad fieri et conservari, hoc e no posse
 fieri et conservari extra mam. Unde cum aia. realis habeat ee independens a mate-
 ria. possit g. suapte na. existere. Separata non dicetur ma. ca. eius quemadmodum
 propter eandem roem no dr. educi de potentia ma.
unum n. posse coexistere
 materia sine alio.

Verum virgetur aliquis Probabit q. illud a quo ma. & forma. dm. ca. tanquam
 a prima menti proximo relationis ee accidens aliquid reale quia in hac propositione
 ma. e causa petri sumpta causa absolute aliquid ens positum a primati de ma. diversum
 ab eo; sed illud non e aliquid ens. rois: g. reale; ac promde dandum e aliquid possi-
 bilium

positivum reale, per quod ma dicitur absolute causa & simili roe idem concedenda
erit in forma & sine. ¶

Ad hanc in obiectum dicitur. & si spectemus formalem vocabulorum significati-
onem sensum huius propositionis, ma e causa petri, Sunc ee, ma e affecta rela-
tione ca comparatione petri quemadmodum sensus huius prop^{ti} Petrus e pater
pauli. sumpto nunc patri formal^{ti} hic e. Petrus habet relationem patri ordine
ad paulum. si o nomen ca ut Arguunt uult summatur absolute & pro relatio-
ne fundandi roe relationem sensum pp^{ti}. Sunc ee ma e causa materialis petri
& ma receptionis formam nam Petrum constituit, quod idem e ac si dicas Petrus
dependet a ma. seu non pot fieri nec ee sine ma tanquam eo in quo debet recipi
forma ipsius quem admodum sensus huius prop^{ti} Petrus e pater Pauli sumpto
patre absolute pro roe fundandi relationem paternitatis hic e Petrus genuit
Paulum. ¶

Ad obiectum igitur informale neg. e maior s. in hac propositione, ma e causa e
Petri, predicari aliquid positivum idem predicari in ea quod in hac Petrus e cau-
satus a ma: in hac uo predicari aliquid negativum nam sensus eius hic e. Petrus no
potest fieri nec ee sine ma et cetera. ut ex duobus perspicuum e.

Ad 4^{um} neg. e maior Nam ma & primo dicitur formal^{ti} ca a relationibus ca
qua specie differunt: id quod ex eo colligimus quia non sunt eiusdem speciei funda-
menta prima eiusmodi relationum s. causare recipiendo & causare informale.
si aut aliquis querat an exp^{ti} totius compositi dentur etiam dua relationes causati
altera respectu ma per quam dicitur causatum in genere causa materialis. Ali^o uo
comparatione formae per quam fit causatum in genere ca formal^{ti}. Respondim^{us}
ut affirmatiue neg enim ut opus ut totum eandem num^o vel specie relationem
habeat ad oes p^{tes} nisi quando ille eodem modo componunt totum.

Quod attinet ad 2^{am} huius q^{ti} em ita solet deservi causa. Causa e id ad quod
aliud sequitur, intellige ita ut ab eo accipiat ee modo aliquo. In qua det particu-
la aliud, ita e accipienda ut significet aliquid habens etiam num^o saltem diver-
sam ab eo ad quod sequitur, qua roe induitur per sonum pater no e ca filii, licet n^o
pater filium producat quia tamen ei communicat eandem num^o entiam quam ho-
bet ideo non e causa filii, eademq^{ue} roe pater & filius no sunt ca spiritus sancti
nec deniq^{ue} reperitur aliquid in Deo cuius detur causa aliquo cum eorum quos sur
in deo nihil sit prius aut posterior no alio. Per particulam (sequitur) ita s. ut
recipiat aliquo modo ee ab alio ex quo sequitur, excluditur visibile u^o respectu
sont.

Somnis, licet n. homo in bona confeg. sequatur ex risibili non sapientia sequi,
 fur ut accipiat suu eē arisibili, nō vō risibile accipit suu eē ab homine, eade
 quoq̄ roē p̄uato quamquam sit prium rei quo ad generationem nō tamē eē ca.
 quia ab illa effectus non accipit eē quamvis ex illo. ut ex hō a quo dicitur res
 generari; Illud etiam aduerte hanc definitionem cā solum comprehendere cam
 in actu siue totalem siue partialem, non vō cam in potentia. Illud enim ex quo
 sequitur aliud quando sequitur dr ca eius, est ubi prium effectus definit cam
 sequi definit etiam cam respectu illius effectus. //

Sequitur nunc ut quosdam propositiones respondeamus cui quidem hac accētia
 ne satisfaciemus. 4. in causarum ḡra constituenda sunt, m̄s. forma efficiens & 2. ^a cond.
 efficiens, et finis, qua quidem p̄barr p̄. 2. ea roē qua dr cap. 7. usus fuit. hēnda
 hoc modo. ut sunt ḡra causarum quot sunt ḡ. p̄tentes cam. hanc vō 4. in sunt
 5. q̄ ex quo qua p̄t cam malem; q̄ p̄t quid qua p̄t cam formalem; q̄ a quo qua
 p̄t cam efficientem, et q̄ p̄t quid qua p̄t cam finalem; q̄ 4. in sunt
 ḡra causarum. hēndz hanc roē. q̄ ca entis nalis vel eē interna vel externa, finis
 eterna vel eē p̄ta et sic eē materialis; aut se habet ut actus & eē formalis. Si aut
 eē externa, aut ut efficit & eē causa efficiens, aut eē id ḡra cuius efficiens operat.
 & sic eē causa finalis.

Superest ut ad argum̄ m̄to p̄p̄ta respondeamus. Ad 1. um igr d̄m eē hōm
 loco citato accepisse cam latissimē prout idem valet atq̄ prium; 2. in cap. cui
 dem libri p̄p̄tae ac p̄p̄tae nomen causa accepisse; ubi q̄ cam in 4. in ḡra
 qua dicimus distribuisse; Ad 2. um d̄m eē exemplar reuocari ad cam formalem
 sicut enim forme determinat mat̄ ad hanc vel illam speciem, ita etiam exem
 plar quodammodo determinat mat̄ quāt enus determinat ar̄speciem ad hanc
 vel illam formam producendam. Ad.

Ad 3. um resp̄m eē s̄eram reuocari ad cam efficientem non in definitionem
 h̄ditam ab Alē ei conuenire quia solum definit cam efficientem principale
 qua cognita non erat difficile cam instrumentalem cognoscere.

Ad 4. um negandum eē causare & agere idem eē. Item agere p̄p̄tae sum
 finis solius eē causa efficiens; causare vō latius patet commune q̄ eē oibz cau
 sarum ḡnribz, cum nihil aliud sit quam conferre eē effectui. //

De causa materiali

Consistit nunc causarum de singulis breuiter disseremus. Quod igitur atti-
net ad causam materialem, materia latissime accepta diuidi solet in materiam in qua, materiam
ex qua, et materiam circa quam. Materia in qua est id cui inest forma aliqua siue
substantialis, siue accidentalis: Hae autem materia duplex est. Alia prima ut materia Petri
respectu animae, alia 2^a ut totus Petrus comparatione albedinis. Alia ex qua est
id ex quo antea existente aliquid fit quae duplex etiam est: quae duplex etiam
est. Altera transiens ut vinum ex quo fit acetum. Altera permanens, haec autem
vel est prima vel 2^a. Materia circa quam est res circa quam versatur aliquo-
modo, vel habitus, dicitur quod obiectum, ut ens naturale est materia circa quam versatur naturalis
habitus. In quibus istis membris sola materia prima est potissima causa materialis. Ad
haec autem genera reuocantur substantiae comparatione formarum accidentalium:
partes integrantes respectu totius, genus etiam quod inest speciei adhibetur respec-
tu diuisae perquam contrahitur, licet respectu definiti reuocetur ad causam formalem
ut cap. 3^o docuit Ar.

Modus causandi materia prima duplex est unus respectu formae quae ducitur de po-
tentia materiae qui conuertitur in eam ut materia suscipiat & conseruet formam. Alter respec-
tu compositi qui in eo consistit ut materia recipiens formam compositum constituat.

De causa formali.

Causa formalis duplex est aut substantialis, aut accidentalis. Accidentalium
quaedam sunt corporales, quae in corporibus insident ut calor, et frigus, quaedam spi-
rituales ut fides, scientia. Corporalium rursus aliae naturales, aliae per artem inducuntur.

Causa formalis sic potest definiti. Forma est actus materiae. Nunc alius intelligitur in unum
vel secundum ut completariis formas substantialis quae sunt actus primi & accidentales
quae sunt actus secundi. Ad formam reuocatur exemplar ad cuius similitudinem
fit aliquid etiam per definitionem metaphisicam comparatione definiti ut exposuimus
cap. 3^o.

Forma autem substantialis duplex est modus causandi alter respectu materiae prima qui in
eo conuertitur ut materiam conseruet. Alter respectu compositi naturalis qui in eo conuertitur ut
sit pars essentialis ipsius. Forma etiam accidentalis suo etiam modo habet duplicem
modum causandi conseruat animam substantiam subiecti accidentario & est pars quae
dam

quedam totius compositi accidentalis pars quaedam est totius compositi accidentalis.

De ca. efficiente

Praetermissa ca. per accidens (qua pot. ee. talis vel exp. ca. vel exp. effectus inter quas numerantur ea quae cum non sint vera ca. eo quod non influant in effectus sui tamen conditiones sine quibus ea causa agere non possunt ut a proximitas respectu calefactionis vel existentia extra locum naturalem respectu descensus lapidis) causa per se duplex est aut magis vlt. aut minus vlt. duobus v. modis dr. causa magis aut minus vlt. aut in praedicando & causando simul: aut in causando tantum: prioris artificis a causa magis vlt. huius status: statuarius v. minus vlt. Posteriori modo huius optimus Maximus est id. vniuersalissima omnium rerum quae se extendit ad omnes effectus: sol v. est causa minus vlt. & homo adhuc minus vlt. 2. diuiditur ca. per se in causam primam & secundam, prima rursus vel est primo simpli ut Deus a quo dependent cetera vel causa: vel primo singula & in suo genere vel in suo ordine cuiusmodi sunt sol & homo in generatione hominis. 3. diuiditur ca. per se in liberam & naturalem: libera est in cuius potestate est agere non agere ut Deus Angeli et homines quo ad operationes liberas. Causa v. naturalis est in cuius potestate non est agere & non agere ut ignis sol & alia agentia quae carent intellectu & etiam homo quo ad operationes quae ne pendet ab imperio voluntatis, ut nutrire augere & cetera. 4. diuiditur ca. per se in vincta quae producit effectum eiusdem speciei cum se ipsa ut homo respectu alterius hominis: & in equiuocam quae producit effectum alterius speciei ut sol respectu muris quem gignit. 5. diuiditur ca. per se in eam aqua effectus dependet in conseruati ut est huius respectu omnium creaturarum & sol respectu luminis quod producit & in eam aqua effectus non dependet in conseruari ut socrates respectu filii qui genuit. 6. diuiditur ca. per se in mediatam quae producit effectum mediante alio: & in immediatam quae producit effectum non mediante alio: mediatam rursus diuiditur in mediatam mediatione suppositi quae operatur mediante alio supposito ut est artifex cum lignum diuidit Serra mediante & immediatam mediatione virtutis quae operatur mediante virtute recepta ab alio ut aer cum terram illuminat mediante lumine recepto a sole. 7. diuiditur causa per se in principalem ut est ignis respectu alterius quem producit & instrumentalem ut est calor ignis respectu eiusdem effectus. Instrumentalis rursus duplex est, aut coniuncta agente principali ut Serra in paratione artificis aut seiuncta ut virtus seminalis respectu viuentis a quo descendit. 8. diuiditur causa per se in totalem & partialem. totalis est quae sola concurrat ad productionem effectus: partialis v. est quae concurrat cum alio: causa v. totalis aut dr.

causatio

2^a

3^a

4^a

5^a

6^a

7^a

8^a

aut dr' totalis in suo genere ut aia' realis dr' causa totalis hominis ingre' e' forma
 lis, aut dr' totalis in suo ordine ut cum equus sol & Venus concurrunt ad productio-
 nem equi, Equus dr' causa totalis ut causa principalis particularis, sol & Venus dr'
 causa totalis universalis. Benignus Deus op. M. e' causa totalis omnium saluberrimo q'
 dividitur causa per se in eam qua producit effectum per actionem proprie dicta
 ut e' ignis respectu caloris quem producit in aqua: & in eam qua producit effectum
 per emanationem ut se habet subivum respectu suarum passionum. i. o. Causas
 per se quadam sunt essentiali subordinatae quadam accidentaliter. Essentialiter sunt
 illae qua ita sunt affecta respectu alicuius effectus ut una absq' alia non possit
 attingere talem effectum quo pacto se habent Deus (ut concurrunt concursu bli)
 sol & homo respectu hominis generandi. Deficiente namq' haram huius causarum aliquo
 impossibile e' hominem generari. Dixerimus (ut concurrunt concursu bli) quia se-
 culari concursu potest Deus solus hominem ex nihilo producere: Accidentaliter subor-
 dinatae dnr' illae quarum una absq' alia potest effectum producere ut se habent pr-
 auius et proavius respectu Pauli generandi. Definitionem ca' efficientis tradit huius
 cap 3^o eamq' in contextu exposuimus. Modus deniq' causandi ca' efficientis est
 omnium apertissimus: est enim aia' qua efficiens effectum producit.

De causa finali.

Finis duplex e' vel enim e' principalis, qui propter ex' editur ut sanitas, vel
 minus principalis, qui ex' editur propter aliud ut potio propter sanitatem. Princi-
 palis duplex e' quo seu cuius ille s. cuius obtinendi gra' agens operatur ut sanitas
 Alter cui ille s. cui iam finis datus acquiritur, ut homo cui acquiritur sanitas. Finis
 v^o ut huius definitur cap 3^o id cuius gra' caetera sunt caetera inquam qua ad ipsu
 referuntur, modus deniq' causandi finis comparatione eorum, qua sunt ad finem
 e' ea qua ad finem referuntur quodammodo habere suu' ee' a fine quod multo
 bent ee' ppter finem //

An Causa secunda, efficiens, eiusq' forma, siue subst-
 antialis, siue accidentalis producant effectum substa-
 tialem. Q. 2^o secunda. //

Non videtur imprimis ca' 2^o efficiens posse producere effectum substantialem,

54

imo neq. ullum. Et enim beus est. Max. e. causa sufficientissima ad producendos oes
effectus quos simul cum ea 2^o dr. producere: beus aut concurrit ad oem effectum pro
ducendum cum causa 2^a absq. beo auxilio non possit quidquam operari; superuaco
neus e. q. concursus ea 2^a ac propterea solendus: beus n. beus n. nihil faciunt frustra.
Deinde quod forma substantialis ipsius ea 2^a non producat effectum substantialem sic ostendi
tur. Si forma substantialis ea efficientis produceret substantiam, aut eam produceret sa
quam id quod efficit, aut tanquam id quo efficiens efficit. Primum nemo Philorum ad
mittit 2^{um} v. ex eo falsum v. quia sequeretur cum efficientem efficere per accidens
sive per aliud hoc e. per formam ac promde no. ee. eam per se, sed per accidens, quod
plane absurdum e. quod deniq. forma accidentalis no. possit producere effectum
substantialem suadet hoc modo.

Forma accidentalis e. imperfectior quocumq. effectui substantiali; ea v. ee. no. potest
suo effectui imperfectior: q. forma accidentalis nullo modo pot. effectum substantialem
producere.

Tria in hac q. queruntur quid s. de causarum 2^a agentium, quid de formarum
substantialium, quid de formarum accidentalium sufficientio respectu effectus substantialis
sentendum sit. quod attinet ad primum duae fuerunt extremae opinionones seu potius
errores quorum meminuit b. b. in 2^o sententiarum dest. 1^a q. 1^a art. 4. Quidam n. pu
tauerunt cas. 2^o nihil oio. agere, sed deum ad earum praesentiam effectus producere.
vt ignem non calefacere, solem non illustrare orbem suo lumine, sed deum ad pra
sentiam ignis calefacere, & ad praesentiam solis illuminare. Quod quidem sibi persu
serunt propter i^{um} Argum. quam sentiam postea e. secutus Gabriel in 4^o dest. 1^a q. 1^a
eam v. b. b. stultam ee. ait nec immerito. Nam iuxta hanc opinio nem concede
dum eet ignem no. calefacere, solem no. illuminare, solem non loqui, imo nec ullam
liberam actionem ei licere, sed deum solum. hac oia. praestare. Sequeretur etiam
frustra rebus nalibus sicut aiaty, sicut aia. expertibus datae ee. virtutes & potestas siqui
dem per illos nihil possunt exercere, imo etiam sequeretur res omnes nales quodam
ee. frustra, nam vt Ar. ait i. de celo cap. 3^o unumquodq. e. ppter suam operatione
qua. absurda nemo sana mentis admittere audebit. ||

Alia extrema sentia. fuit eorum qui putauerunt deum no. producere effectus im
mediate, sed creasse primum angelum a quo secundus fuit creatus, et a 2^o sentus Gab
riel in 2^o celo, tandemq. a celo res has sub ipsius ambitu contentas creatas fuisse.

eodem si argum^{to} dacebantur atq; superioris sententia autores paucij mutatis lum
enim intelligere no' possent quo pacto Deus et causa 2^a simul ad eundem effectum
immediate concurrant eo quod si beus concurreret ipso solus sufficeret atq; perspicere
ret cas secundas aliquid agere. In eam opinionem induci sunt ut dicerent beum
non concurrere immediate cum causis secundis ad effectus producendos, sed solas
cas 2^a excepto primo Angelo quem a beo asserunt immediate creatum fuisse.
Sanc sentiam sequitur Avicena ut refert b. th. 1^a 2^a q. 45 art. 5^o quam in 2^o sen
tentiarum loco citato erroneam ee affirmat, qm secundum fidem casolicam no
sunt angeli ee creatores, sed solum beus op. M. Exigendum qd e beus op. M.
concurrere immediate cum causis secundis concursu quodam vbi ad effectus produci
dos, ita tamen ut ca 2^a agant ut ca particulares, beus v^o ut ca vbi. Nam in gmi
tione hominis v. g. non solum concurrat beus op. M. sed etiam sol & homoge
nerans, quod quidem ita intelligim e ut beus op. M. et ca secunda quater
uentu aliarum non operantur concurrant immediate ad effectus producendos hoc
tamen e discrimen quod beus concurrat ut ca vbi ca v^o secunda ut ca particulares. //

Quare ad primu arg^m initio q^o adductum quo oppositum confirmare videbatur e
respondendum beum quidem ee cam sufficientissimam in se habita, ita ut si vellent
ipse solus, & absq; ca secunda efficiat quod nunc operatur concurrente ca secundo.
At v^o non sufficere illum concursu vlem que solet concurrere cum causis secundis
ut effectus producat. Nam ita beus utitur causis secundis ut nisi etiam ipsa operet
solo concursu beo vbi effectus produci no valent. //

Quod attinet ad 2^{am} huius q^o p^o resp^m e formam substantialem ee primum effe
ctuum quo agentia naturalia agunt, quod duobus argumentis ostenditur. Primo quia
agentia naturalia agunt & non s^m mam, cum illa sit pura potentia ac proinde nullius
actualitatis ut dici solet: q^o agunt secundum formam substantialem. Quare forma
substantialis e primum effectuum quo agentia naturalia agunt. Deinde quia illud primum
agendi in quo agens nititur assimilare sibi passum: sed agentia naturalia nituntur
assimilare sibi passum in forma substantiali ut patet cum ignis in ligno sibi op
posita ^{agit} q^o forma substantialis e primum effectuum quo agentia naturalia agunt. //

Quare ad 2^{um} arg^m initio propositum resp^m e formam substantialem ee primum
quo agentia naturalia agunt inde tamen no sequi agentia naturalia per accidens operari

id enim

55

id enim quod alicui conuenit re e propria forma substantiali per se dicitur illi conuenire eam
ipsa forma ad eandem eius pertinet.

Quod tandem attinet ad 3.^m explicandum e ubi forma accidentalis potest attingere
productionem forma substantiali saltim velut instrumentum agens nali. quia in
e in primis facta scilicet in 1.^o dest. 12 q. 3. & in 2.^o dest. 37 q. unica & in 2.^o dest. 18
asserens accidens nullo modo potest attingere productionem substantia cuius potissimum
probationem adduximus in 3.^o argum. nullo proposito. Itaque sentit formas substantiales
rerum generabilium aucturum ut leonis, equi, & bouis immediate produci a deo
quod fieri potest ut garantia no sunt in eo instanti in quo forma substantiales earum re
producentur. Quare quia virtus seminalis qua accidens quoddam e no potest attingere
productionem substantia. ut ille ait dicitur e Summi forma a deo immediate pro
duci formas aut substantiales aliarum rerum naliu ut inuentium imperfectorum
aliorum quamplurium mixtorum asserit immediate a formis a horum produci, aut
a formis aliarum substantiarum garantium ut formam huius ignis & forma alte
rius.

Oppositam sententiam sequitur b. b. 3.^o p. 2. q. 77 art. 3. ad 3.^m qua dicitur e am
plenda 2. duabus conclusionibus explicanda. Prima conel. Forma acciden
talis e prium effectuum instrumentale quo agentia nalia agunt. qua probat hoc m.
cum ignis b. g. in ligna sibi appesita agit non solum nititur rem qua petitur sibi
assimilare in forma substantiali sed etiam in calore: q. non solum forma substantiali
sed etiam accidentalis e prium quo agentia nalia agunt: praeterea quid quid habet
calorem siue ana infitum siue ex hancum calefacit: q. calor e prium calefaciendi
Deo conseq. forma accidentalis e prium siue instrumentum quo agentia nalia
agunt.

Illud tñ hoc loco aduertim e hoc ee desorimen inter actiones substantiales
seu ana inditas et non nales qua nimirum ab aliquo ipso extraneo accidente neq.
ana infito proficiuntur quod ad actiones substantiales concurrunt ipsa substantia.
ut agentia principalia, accidentia v. quibus exercentur ut agentia minus principalia.
& ut instrumenta ipsaru substantiarum, ad actiones aut substantias non nales non concurrunt
ipsa substantia seu ipsarum forma substantiales, sed sola accidentia, quibus actiones exer
centur, sed nec ista concurrunt ut instrumenta substantiarum in quibus inhaerent
sed ut instrumenta agentium ipsalium a quibus emanant. v. gra calefactio qua

ignis

1.^a Concl.

ignis aquam calefacit quia e ignis naturalis tribuitur calori ignis ut primo effectus
instrumentali forma v^o substanciali ignis aqua profluit calor ut primo effectus
principalis quo ignis tanquam agens principale agit. At v^o actio qua aqua
calefacta manum calefacit quia non e aqua naturalis non tribuitur ipsi aqua aut
eius forma substanciali sed potius forma ignis a qua calor aqua productus e tribui-
tur tamen calori aqua non quidem ut instrumento forma substanciali aqua sed
ut instrumento forma ignis aquo ille productus fuit. //

2^a conclusio. Forma accidentalis tanquam instrumentum substancialis generalis
potest attingere productionem omnium formarum substancialium a se realiter excepta q^o
quidem hoc modo confirmatur. omne agens quod producit effectum non me-
diante alio debet ee coniunctum passivo ut affirmat Ar^o 7^o physicorum capi 8^o
2^o sed forma superiorum non sunt coniuncte cum ijs inferioribus q^o non pnt
mediate producere formas substanciales eorum inferiorum ac p^oinde. dm
erit accidentia p^oee attingere instrumentali productionem earum nisi velis
ad deum confugere. quod tamen non admittit scotus. et merito id enim pluri-
mum derogaret agentibus naturalibus. //

2^o Radij solares in speculo concauo reflexi producant formam ignis
ut experientia patet. 3^o calor tanquam instrumentum producat substancialem
quamquam n^o sol tanquam agens principale eam producat non tamen eam im-
mediate producit nisi per calorem intensum. Nam cum sol no sit formalis
ignis nec calidus non potest producere ignem nisi mediate per calorem formalem.

3. ferrum candens non continet formalem ignem et tamen gignit ignem. 3^o
forma substancialis producit a calore tanquam ab instrumento ignis qui co-
lorem in ferrum producerat. Minor patet maior prob^o nam alioqui cum
inflametur supra cuiusq^o parti ferri applicata duceret quamvis partem
ferri candentis ^{et ignem} adeo totum ferrum ee ignem faalimoq^o negotio rursus q^o veri
in ferrum eo tantum quod in aqua projiciatur. //

Restat ut ad 3^{um} arg^{um} in i^o proposito respondeamus. dm e igr^o nullum ee
incommodum quod virtus ut instrumentum agens principalis producat effectum
nobiliorem se incommodum tamen ee si agens principale producat effectum
se nobiliorem. //

56

Sed aduersus hanc solutionem istat Scotus in 4^{ta} sententiarum loco citato hoc modo. Cum dicitur accidens ut est virtus agentis principalis producere substantiam vel per illam virtutem intelligit aliquem respectum ad agens principale, vel aliquid absolute: si respectum cum ^{se} nullus sit actualitatis et praeterea sit accidens non poterit mediante illo agens principale producere substantiam, si verum intelligit aliquid absolute vel illud est substantia vel accidens, si substantia habet in se virtutem s. accidens non attingere productionem substantiae, si vero est accidens, idem rursus potest fieri argumentum: quod accidens nullo modo potest attingere productionem substantiae. //

Dicendum est nihilominus cum dicitur accidens ut est virtus substantiae attingere in instrumentali productionem formae substantialis nihil aliud ab ipso accidente diuersum intelligendum esse sed ea locutione volumus significare nullum esse incommo- dum accidens quod est virtus & instrumentum substantiae producere effectum nobiliorem se quam illo mediante intendit agens principale assimilare sibi passu nec enim oportet ut effectus respondeat instrumento sed agenti principali. //

Utrum finis agat secundum esse reale, an inten- tionale Q. Tertia. //

Ex citatur hoc loco Summi quod circa causam finalem, in qua ut planum fiat quid quaeratur aduersandum est in quocumque fine ut b. gra. sanitate praeter essen- tiam quam habet, duplicem existentiam reperiri potest intentionalem s. & re- alem, intentionalem sive obiectiuam habet sanitas cum ab aegro, aut medico concipitur antequam desideretur & intendatur; realem vero habet a parte rei seclusa quavis intellectus operatione. quaeritur quod utrum finis agat secun- dum esse seu existentiam realem hanc secundum existentiam intentionalem.

Quod enim agat secundum esse intentionale, sic videtur ostendi. Id quod nullo modo est non potest quidquam agere: sed finis quando agit non habet exis- tentiam realem sed solam intentionalem: quod finis agit secundum esse intencio- nale, & non secundum esse reale. Ad hoc patet quia quod finis habet esse reale iam non mouet ut acquiratur, sed acquisitus est.

2^o finis secundum suum esse reale est effectus operationis quae ad suum esse diriguntur, id ad ipsum, ut sanitas est effectus sumptionis quae potio ab agro sumitur: quod secundum esse reale non est finis, sed potius secundum esse intentionale. //

3^o multa impossibilia appetuntur quae non habent esse nisi quae ratione mente concipiuntur quod finis non agit secundum esse reale quod habet in rerum natura, sed secundum esse intentionale seu obiectivum. //

4^o causa finalis prius esse debet quam efficiens operetur quicquidem a fine movetur efficiens (id est operatur) ad operandum: sed finis non alia ratione prius esse potest quam quia prius ab efficiente apprehenditur quicquidem finis antequam efficiens operetur nulla habet existentiam realem: quod finis agit secundum esse finem esse intentionale & non finem esse reale. //

Pro explicatione huius quod advertitur est cum in hac quod quaeritur agat ne finis secundum esse reale, an intentionale particulam (secundum) denotare potest aut rationem agendi aut conditionem quae ad agendum requiritur. quod aperte intelligeret in causa efficiente: calor enim est ratio agendi hoc est calefaciendi respectu ignis, conditio vero ad calefaciendum necessaria est applicatio agentis ad id quod patitur. sic ratio in causa finali dari potest id quod sit agendi ratio & quod sit agendi conditio. Duabus quod assertionibus quod exarata explicabitur. //

1^o Concl^o.

Prima concl^o. Finis agit secundum esse reale potens in rerum natura existere hoc est ipsa finis contra potens esse in rerum natura a ratio agendi ipsius. quae ipsi rationibus suaderi potest quod ut philosophus docuit cap. 2^o finis est terminus gratiarum cuius caetera sunt. sed quae sunt gratiae finis non sunt propter esse obiectivum seu intentionale ipsius, sed propter eius existentiam potentem existere & haberi, ac possideri in rerum natura: quod ratio agendi causa finalis non est esse obiectivum sed potius esse reale. Minor propter hoc exemplo patere potest, cum enim medicus operatur quod propter sanitatem non propter eam ut habet esse obiectivum in intellectu operatur, nec vero propter eam ut iam existentem, si enim existeret non operaretur, sed propter eius existentiam ut possibilem haberi ac possideri. //

Deinde illud est finis quod si non consequatur efficiens causa dicitur operatio eius frustra fuisse; nondum aut operatio frustra fuisse quod causa efficiens non fuerit consecuta finem secundum cuius esse intentionale, sed potius quod non adfecta fuerit finem finem esse reale ipsius. //